

КОНЦЕПЦІЯ ЩОДО РОЛІ СПРАВЕДЛИВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ШАХТАРСЬКИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

Шахтарські громади України розташовані у 5 областях - Донецькій, Луганській, Дніпропетровській, Волинській та Львівській. Попри різноманітну ситуацію в громадах та виклики, спричинені військовою агресією росії, всі вони потребують комплексного відновлення та змін у структурі місцевої економіки з урахуванням унікальних проблем, які виникли унаслідок функціонування вугільної промисловості на території цих громад.

Саме шахтарські громади мають потенціал висококваліфікованих кадрів та досвід промислового розвитку, що є ключовими чинниками для подальшого економічного розвитку країни. В той же час, для цих громад характерні загострені соціальні, гуманітарні та економічні проблеми внаслідок вторгнення росії та серйозних економічних викликів для України. Успіх економічної трансформації та розвитку вугільних громад показуватиме українцям та міжнародній спільноті здатність України та українців відбудувати економічно сильну та соціально відповідальну країну, яка заслуговує місця у Європейському Союзі. Такий успіх вкрай важливий для посилення надходження приватних інвестицій, підтримки процесу євроінтеграції і для повернення тих громадян, які тимчасово залишили свої громади (а подекуди й країну) через воєнні дії.

Низка дій уряду та міжнародних партнерів України до повномасштабного вторгнення свідчили про неминучу трансформацію енергетичного сектору та поступову відмову від вугілля: ратифікація Паризької угоди у 2016 році, підписання енергетичного партнерства між Україною та Німеччиною у серпні 2020 року, створення того ж року Платформи трансформації вугільних регіонів для країн Західних Балкан та України, оголошення у листопаді 2021 року на міжнародній кліматичній конференції COP26 в Глазго дати відмови від вугілля в електроенергетиці до 2035 року (для державного сектору), та до 2040 року (для приватного сектору). Крім того, у 2020 році був створений Координаційний центр з питань трансформації вугільних регіонів, а у 2021 році була прийнята Концепція Державної цільової програми справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року. Попри виклики війни, справедлива трансформація також згадується у Плані Відновлення України, представленому в липні 2022 року на міжнародній конференції з відновлення України у Лугано, Швейцарія.

Унаслідок невідворотності відмови від вугілля через економічні чинники, значного рівня руйнувань потужностей, пов'язаних з вугільною промисловістю внаслідок російської агресії, міжнародних зобов'язань України та планів щодо досягнення кліматичної нейтральності в секторі енергетики до 2050 року - необхідне запровадження комплексу заходів, спрямованих на справедливую трансформацію шахтарських регіонів як частини повоєнного відновлення України. Запровадження таких заходів, зокрема, має передбачати наявність комплексного бачення та програм - як на національному рівні щодо справедливої трансформації, так і включення ключових засад та проєктних напрямків роботи орієнтованих на справедливую трансформацію у місцеві стратегії / програми / плани відновлення.

Для напрацювання спільного бачення щодо справедливої трансформації шахтарських громад у березні 2023 року була створена робоча група, яка об'єднала представників вугільних громад із чотирьох областей для подальшої спільної роботи, синхронізації щодо роботи над стратегіями / програмами / планами відновлення громад та актуалізації проєктних ідей, які були розроблені ще до повномасштабного вторгнення.

Представники вугільних громад із чотирьох областей України - Донецької, Дніпропетровської, Львівської та Волинської - стикаються зі значними проблемами в результаті повномасштабного вторгнення. Ці проблеми мають різні прояви, залежно від конкретної громади: деякі підприємства релокуються, що призводить до від'їзду населення, що також може створювати ризик того, що вони не повернуться; в інших громадах збільшується кількість внутрішньо-переміщених осіб та релокованих підприємств, що призводить до посилення викликів стосовно житлової політики та може призвести до перевантаження інфраструктури.

Незважаючи на різне розташування шахтарських громад та умови, в яких опинилося населення, їх спільними викликами залишається низка складних питань, які потребують уваги та розв'язання:

- ◆ обмежені можливості для працевлаштування як вивільнених працівників вугільної промисловості, так і ВПО;
- ◆ складна економічна ситуація унаслідок монофункціональності шахтарських громад та залежності бюджетних надходжень від функціонування підприємств вугільної промисловості;
- ◆ залежність місцевого населення від викопних енергетичних ресурсів (зокрема для побутового використання і в опаленні);
- ◆ відсутність на національному рівні чіткого плану щодо поступового закриття шахт та програми підтримки населення вугільних громад в перехідний період. Це призводить до уразливого становища місцевих органів влади, які не мають достатньої інформації та ресурсів для ефективного планування енергетичного переходу та підтримки соціально-економічного розвитку громад. Недостатня підтримка вугільних громад у перехідний період може також призвести до загострення соціальної напруги в цих регіонах;
- ◆ функціонування вугільної промисловості призводить до низки екологічних проблем, зокрема, через забруднення ґрунтів, ґрунтових та наземних вод, повітря. І, як наслідок, чинить додатковий негативний вплив на здоров'я населення, збільшуючи навантаження на заклади охорони здоров'я, які мають обмежені можливості для надання медичних послуг, особливо в умовах малих населених пунктів.

Виходячи з цього, шахтарські громади мають спільні напрямки роботи, які потребують уваги задля успішної справедливої трансформації та відновлення України. Ці напрямки роботи, насамперед, це:

Освіта та працевлаштування:

- ◆ необхідність дослідження місцевих ринків праці та можливостей для працевлаштування робітників вугільної промисловості та населення шахтарським громад загалом;
- ◆ поступова перекваліфікація працівників вугільної промисловості у напрямках, визначених перспективними для окремих територій (наприклад, важка промисловість, сільське господарство, туризм тощо);
- ◆ допомога в або гарантії щодо працевлаштування робітників вугільної промисловості;
- ◆ захист та надання пільг для вивільнених працівників передпенсійного віку;
- ◆ враховуючи виклики, спричинені повномасштабним вторгненням росії, створення можливостей для навчання та працевлаштування ВПО, а також створення сприятливих умов для повернення місцевих жителів, що виїхали;
- ◆ необхідність розвитку громадського сектору, створення громадських просторів, залучення громадськості до процесу трансформації вугільних регіонів, створення навчальних можливостей для розвитку громадського сектору та відповідних програм фінансової підтримки проєктів, спрямованих на повоєнне відновлення шахтарських громад.

Економічний розвиток:

- ◆ аналіз ресурсів громад задля визначення пріоритетів економічного розвитку;
- ◆ стратегічне комплексне бачення щодо розвитку вугільних регіонів, в т.ч. зрозуміла у місцевому контексті стратегія закриття шахт і справедливої трансформації вугільних регіонів, з урахуванням необхідності диверсифікації та декарбонізації;
- ◆ використання наявної інфраструктури, а саме - ревіталізація індустріальних майданчиків та розвиток індустріальних парків на базі шахт. Громади, які виступили ініціаторами створення ІП на базі зачинених шахт, мають бути підтримані першочергово. Серед актуальних напрямків для застосування такої інфраструктури також - промислові кластери, військові бази та індустріальний туризм;
- ◆ локальне використання наявних ресурсів через розвиток локального виробництва та залучення інвестицій, зокрема, для розвитку кластерів;
- ◆ розвиток підприємств та галузей, які будуть задіяні у відновленні;
- ◆ розвиток малого та середнього підприємництва;
- ◆ створення умов для успішного функціонування індустріальних парків на території малих та середніх громад.

Енергетичний перехід:

- ◆ потрібне сформоване чітке бачення щодо послідовності, процесу закриття шахт та переходу на відновлювані джерела енергії з урахуванням необхідності вирішення економічних, екологічних та соціальних викликів;
- ◆ декарбонізація та децентралізація енергетичної системи;
- ◆ використання відновлюваних джерел енергії на заміну вугілля в опаленні та виробництві електроенергії - наприклад, використання потенціалу шахтних вод (рекуперація);
- ◆ впровадження енергоефективних та енергозберігаючих заходів.

Вирішення екологічних проблем пов'язаних із вугільною промисловістю:

- ◆ забруднення води (підвищена солоність ґрунтових вод) потребує впровадження заходів щодо очищення шахтних вод;
- ◆ порушення управління ґрунтовими водами та забруднення водних об'єктів у наслідок підтоплення шахт потребує додаткових інженерних заходів для стримання та мінімізації наслідків підтоплення;
- ◆ вугільний пил та тління териконів потребує розроблення механізму поводження з породними відвалами та рекультивації териконів.

Важливою умовою для комплексних змін у вугільних містах є активна співпраця між шахтарськими громадами, взаємодія з представниками громадянського суспільства, бізнесу, органами державної влади, міжнародними фінансовими організаціями, донорами та іншими партнерами.

Робоча група, яка складається з представників вугільних громад, готова не тільки працювати над стратегіями / програмами / планами відновлення з урахуванням принципів справедливої трансформації, а й над окремим проектами, які сприятимуть активному енергетичному переходу. Задля цього представники цих громад вже зараз співпрацюють з місцевими громадськими організаціями, формують проекти та готові до співпраці з міжнародними партнерами.

КОНЦЕПЦІЮ ПІДТРИМАЛИ 16 ГРОМАД, А САМЕ:

Донецька область:

Новгородівська міська військова адміністрація
 Селидівська міська військова адміністрація
 Мирноградська міська військова адміністрація
 Білозерська міська військова адміністрація
 Добропільська міська військова адміністрація
 Покровська міська військова адміністрація
 Торецька міська військова адміністрація
 Новодонецька селищна військова адміністрація

Львівська область:

Червоноградська міська рада

Дніпропетровська область:

Миколаївська сільська рада Синельниківського району
 Павлоградська міська рада
 Тернівська міська рада
 Вербківська сільська рада

Волинська область:

Поромівська сільська рада
 Нововолинська міська рада
 Литовезька сільська рада

*Робоча група створена за ініціативи Платформи сталого розвитку вугільних міст Донецької області.
 Про Платформу можна дізнатись на сайті: <https://justtransition.org.ua>*

Для подальшої інформації та щодо питань співпраці звертайтеся до:

*Анастасія Бушовська - фахівчиня з енергетичної політики міст ГО "Екодія" - ab@ecoaction.org.ua
 Валерій Новиков - голова Луганського обласного правозахисного центру "Альтернатива" - alterpravo@gmail.com
 Марина Ларіна - координаторка проекту "Germanwatch" - larina@germanwatch.org*

Концепція була підготовлена робочою групою представників шахтарських громад в рамках реалізації проекту "Нова енергія - сприяння діалогу для сталого розвитку українських вугільних регіонів, який реалізується партнерськими організаціями - Germanwatch, Центром екологічних ініціатив "Екодія", Луганським обласним правозахисним центром "Альтернатива" за підтримки Федерального міністерства економіки та захисту клімату Німеччини у співпраці з Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ)"

